दर्शनाच्च ॥४॥ व्रीहियवयोर्विकल्पो भवतीत्ययमर्थः श्रुतौ दृश्यते च · हविरुद्वपनं प्रकृत्य श्रूयते (१. १. ४. २०.) वर्षवृद्धा उ क्षेवैते यदि व्रीहयो यदि यवा[1] इति । ज्योतिष्टोमे हि द्रव्यदेवतासंयोगानामदृष्टानामपर्यायविधानात्प्रकरणेन युगपद्ग्रहणात्सर्वसम्पादनाय युक्तं[2] यदभ्यस्यते · व्रीहियवौ तु द्वाभ्यां वाक्या[भ्या]मन्योऽन्यनिरपेक्षौ यागद्रव्यपुरोडाशप्रकृतितया विधीयमानौ तद्द्वारेण प्रयोगवचनो गृह्णन्पर्यायेणैव गृह्णाति न युगपत् येन बलात्प्रधानाभ्यासः स्यात् ज्योतिष्टोमवत् । मिश्रत्वमपि निरपेक्षविधानादयुक्तमेव · समुच्चित्ययज्ञनया हि[3] वाक्यद्वयमपि बाधितं स्यात् द्वाभ्यामपि वाक्याभ्यां द्वयोरपि निरपेक्षयोः प्रकृतित्वेन विधानात्तद्बलेन द्रव्यान्तरनिवृत्तिप्रतीतेः । तस्माद्विकल्पः · ततो व्रीहिप्रयोगे तैरेव कार्यसिद्धेर्न यवानामुपादानम् यथा पाशुकैरङ्गैः कार्यसिद्धेः पौरोडाशिकानाम् ।

श्रुत्यानर्थक्यमिति चेत् ॥५॥ ननु व्रीहियवयोर्विकल्पे सत्यन्यतरश्रुतेरानर्थक्यं भविष्यतीति चेत्कथयति तत्रोत्तरमाह ·

कालान्तरेऽर्थवत्त्वं स्यात् ॥६॥ कालान्तरे द्वितीयाया अपि श्रुतेरर्थवत्त्वं सार्थकत्वं[4] भवति · अतो व्यवस्थितविकल्पोऽयम् । तथा च शाखान्तरे श्रूयते व्रीहिभिरिष्ट्वा व्रीहिभिर्यजेता यवेभ्यो यवैरिष्ट्वा यवैर्यजेता व्रीहिभ्यो दर्शपूर्णमासाविति · अतो व्रीह्याग्रयणानन्तरं प्राग्यवाग्रयणाद्व्रीहिभिरेव दर्शपूर्णमासयागः यवाग्रयणानन्तरं प्राग्व्रीह्याग्रयणाद्यवैरिति · अत्र दर्शपूर्णमासावित्यनेन दर्शपूर्णमासयोरेवायं द्रव्यनियम उक्तः तेनान्यासु विकृतिषु नायं द्रव्यनियम इति धूर्तस्वामिनः ॥ ॥ आघारौ प्रकृत्य श्रूयते ऋजुमाघारयति संततमाघारयति प्राञ्चमाघारयति दीर्घमाघारयतीति · एतेषामपि ऋजुत्वादिधर्माणामेकार्थत्वाद्व्रीहियववद्विकल्पे प्राप्तेऽआह ·

धर्ममात्रेषु समुच्चयोऽविरोधे ॥७॥ ये गुणा धर्ममात्रा अदृष्टार्थास्तेषु समुच्चयो भवति न विकल्पः । यतस्तेऽविरोधे वर्तन्ते · कथम् · न हि ऋजुः प्राञ्चं संततं दीर्घं वा विरुणद्धि न च संततः ऋज्वादीन् · अदृष्टान्यपि तेषां

---

१) यदि यदि यवा २· २) ? सर्वसंपादनापयु° २· ३) ? यज्ञनतापि २· ४) ? सार्थवत्वं २·